

**Verslag Speciale Ledenbijeenkomst
Eigenarenvereniging Binnenstad Den Haag
30 maart 2022 van 12.00 – 14.00 uur
Locatie: Lange Houtstraat 26 - 2511 CW Den Haag**

Thema: ‘Renovatie Binnenhof - Nieuwe Publieksentree Tweede Kamer’

Aanwezig: 32 leden en genodigden

1. Welkom door René Spit, Voorzitter

De voorzitter opent de vergadering en heet allen van harte welkom. Hij informeert de aanwezigen dat deze speciale ledenbijeenkomst tot stand is gekomen in samenspraak met het Rijksvastgoedbedrijf over de renovatie van het Binnenhof. Hij geeft hierbij aan dat het Binnenhof heel belangrijk is voor de stad Den Haag en de stad gemaakt heeft tot wat deze nu is. Het is de stad waar de regering zetelt, het Binnenhof is het hart van onze democratie. Vervolgens neemt hij kort het programma door van deze middag. Als eerste zal Thijs Paardekoper, Projectmanager bij het Rijksvastgoedbedrijf een korte introductie over ‘De Nieuwe Publieksentree Tweede Kamer’ geven gevolgd door de presentatie van de architect Pi de Bruijn van Architecten Cie over ‘De Nieuwe publieksentree Tweede Kamer’. Anders dan aangekondigd in de uitnodiging kon Sylvia Karres van Karres en Brands Landschapsarchitectuur en Stedenbouw niet haar deel van deze presentatie verzorgen wegens ziekte maar Pi de Bruijn zal haar deel ook presenteren. De voorzitter wenst haar vanaf deze plek beterschap. Als laatste onderdeel van deze bijeenkomst zal Eveline Braam, Omgevingsmanager Project Binnenhof Renovatie van het Rijksvastgoedbedrijf afsluiten met nadere informatie over de renovatie van het Binnenhof. En kunnen vragen aan haar gesteld worden. Hij wenst allen een informatieve en leerzame bijeenkomst. Vervolgens gaf hij het woord aan Thijs Paardekoper.

2. Korte Introductie over ‘De Nieuwe Publieksentree Tweede Kamer’ - Thijs Paardekoper, Projectmanager bij het Rijksvastgoedbedrijf

Thijs Paardekoper stelt zich voor en geeft aan dat hij Projectmanager is bij het Rijksvastgoedbedrijf. Hij is al vijf jaar betrokken bij de renovatie Binnenhof. De eerste twee tot drie jaar heeft hij zich toegelegd op de realisatie van de tijdelijke huisvesting van de Tweede Kamer en sinds een jaar of drie is hij betrokken bij de renovatie van de Tweede Kamer. Nadrukkelijk noemt hij de betrokkenheid bij de renovatie van de Tweede Kamer. Het project is zo groot dat er meerdere deelprojecten zijn. Er is een deelproject renovatie van de Tweede Kamer, een deelproject voor de renovatie van de Eerste Kamer samen met de Raad van State en een deelproject voor de renovatie van het Ministerie van Algemene Zaken en de inrichting van de buitenruimte. Hij is projectmanager van de renovatie van de Tweede Kamer. Er wordt ook met verschillende aannemers gewerkt aan de deelprojecten.

De renovatie van de Tweede Kamergebouwen binnen het Binnenhofcomplex wordt gerealiseerd door een combinatie van TBI-ondernemingen. In 1992 realiseerden zij ook de nieuwbouw (ontworpen door architect Pi de Bruin) van het onderkomen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Een combinatie van Heijmans en Burgy Bouwbedrijf buigen zich over de Eerste Kamer en de Raad van State en een combinatie van VolkerWessels bedrijven neemt de overige delen van de renovatie voor haar rekening. Deze renovatie is belangrijk omdat er groot achterstallig onderhoud is dat door de jaren heen erger is geworden waardoor het hele complex niet veilig meer te gebruiken is. De brandveiligheid staat op het spel. De brandveiligheid is voor bewoners en bezoekers wel altijd geborgd geweest. Zij zouden het complex altijd veilig hebben kunnen verlaten. Bij een brand zou het complex verloren kunnen gaan en dit is toch wel een van de meest belangrijke stukken erfgoed die wij in Nederland hebben. De oorsprong van Den Haag ligt hier evenals de huidige democratie. De importantie van het complex valt niet te onderschatten.

Momenteel wordt geïnventariseerd waar in de gebouwen asbest aanwezig is. De bedoeling is dit te gaan verwijderen. Het pand moet toekomstig bestendig gemaakt worden. Deze renovatie en daarmee gepaard gaande verhuizing grijpt enorm in op de dagelijkse werkzaamheden van o.a. de bewoners van de Eerste en de Tweede Kamer. Tegelijkertijd wordt bekeken of de bedrijfsprocessen verbeterd kunnen worden. Deze renovatie is niet alleen belangrijk voor het Binnenhof maar ook voor de stad. De gemeente heeft eveneens een visie op deze omgeving. Er zal tijdens de renovatie geanticipeerd worden op de 'Kern Bijzonder'. Bij de ontwikkeling van het plan zijn vijf waardes waar het Binnenhofcomplex aan moet voldoen: belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomstwaarde, omgevingswaarde en monumentwaarde. Deze hele renovatie wordt niet alleen voor de gebruiker(s) gedaan maar ook voor en met de omgeving. De monumentwaarde is van groot belang. Het Binnenhofcomplex waarvan de oudste delen bestaan uit de Hofkapel en de Grafelijke zalen (\pm 800 jaar oud) is door de jaren heen gegroeid en verbouwd. Vervolgens informeert Thijs de aanwezigen dat de laatste grote aanbouw van 1992 is en tevens ontworpen door architect Pi de Bruin. Met betrekking tot de visie van de gemeente Den Haag wordt met deze renovatie vooral de relatie gezocht met de buitenruimte. O.a. wordt het Hof van Albemarle vergroend en de vroegere historische gracht rondom het Binnenhof teruggebracht. Deze historische gracht is tevens bedoeld als beveiliging van het Binnenhof en behoort in het beveiligingsconcept van het Binnenhof. De Hofvijver terrassen worden vergroend en aantrekkelijker gemaakt. Er worden verschillende binnentuinen toegankelijk gemaakt voor gebruikers (1e en 2e kamerbewoners). De aanleiding voor de nieuwe publieksentree van de Tweede Kamer is de stijging van bezoekersaantallen. Het vorige kabinet vond het belangrijk dat iedere scholier in zijn schoolcarrière tenminste eenmaal een bezoek had gebracht aan het parlement. Om te anticiperen op de toekomstwaarde is de nieuwe publieksentree voor de Tweede Kamer ontstaan. Er zijn nu nog verschillende publieksentrees maar i.v.m. de huidige tijd en de beveiliging die dit vereist is besloten deze nieuwe publieksentree te maken die zich buiten het Binnenhofcomplex bevindt. Door een uitgebreide analyse is besloten dat de huidige Hofplaats de beste plek is voor de nieuwe publieksentree. Om een democratisch proces te kunnen blijven borgen is de beveiliging en zijn de beveiligingseisen van groot belang. Hiermee eindigt de introductie over de nieuwe Publieksentree en geeft de voorzitter het woord aan Pi de Bruin.

3. Presentatie 'Renovatie Binnenhof - de publieksentree Tweede Kamer' - Pi de Bruijn, Architecten Cie en Sylvia Karres, Karres en Brands

Zoals eerder aangegeven kon Sylvia Karres wegens ziekte haar presentatie niet geven maar werd deze eveneens door Pi de Bruijn verzorgd. Pi stelde zich voor en gaf aan dat hij als architect in 1992 ook betrokken was bij de nieuwbouw van de Tweede Kamer daar begon hij aan in 1979. In die tijd werd ruim tien jaar gedaan over het voorbereiden van die plannen. Hierbij geeft Pi aan dat de Statenpassage was bedacht als een open doorgang door het gebouw heen. Aan het Plein, de Lange Poten en de Hofplaats kant moesten de mensen 'gewoon' naar binnen kunnen. Dit is een beetje vergelijkbaar met het huidige stadhuis van Den Haag dat ook een hal heeft waar iedereen aan verschillende kanten naar binnen kan komen. In die tijd had Wim Deetman, de 2^e Kamervoorzitter een andere visie dan Dick Dolman die daarvoor de 2^e Kamervoorzitter was. Hij was erg voor die openheid. Echter, in 1991 waren er verkiezingen en kwam er een andere inkleuring hoe met die openstelling om te gaan o.a. qua veiligheid. Toen is in 1992 de

openstelling al op slot gegaan. Men kon de hal niet meer zo betreden en er kwamen beveiligingspoortjes etc. Later is de ingang nog meer beveiligd en nu is het net Schiphol qua beveiliging. Er moet hier niet te makkelijk over gedacht worden want een bestorming van een parlement kan zomaar gebeuren. Denk hierbij aan 6 januari 2021 de bestorming van het Capitool in Washington en andere parlementen in de wereld waar zich problemen voordeden (o.a. in Australië, Canada en Vlaanderen). In 1992 hadden wij in Nederland nog geen politieke moorden gehad en Pim Fortuin leefde nog. Hiermee geeft Pi aan dat Nederland sterk veranderd is in de laatste 30-35 jaar. De agressie en volkswede richt zich vaak op de politiek waar de beslissingen genomen worden. Pi start na deze inleiding en de vraag van een van de aanwezigen over hoe je het parlamentsgebouw gastvrij en aantrekkelijk kunt maken, waar je je welkom voelt en toch goed beveiligd is, zijn presentatie. Voorgaande is goed doorgedacht en was een hele lastige puzzel. Nederland was in de jaren '70 toch nog onschuldig hoewel opgemerkt werd door een van de aanwezigen dat in 1974 de bestorming van de Franse Ambassade had plaatsgevonden in Den Haag. De Franse Ambassadeur werd toen gegijzeld door leden van het Japanse Rode Leger. Deze ambassade bevond zich tegenover het Binnenhof. Tevens vond de moord op de Engelse Ambassadeur plaats in 1979, een aanslag door de IRA.

Toch blijft het bijzonder dat het Nederlandse parlement - het Binnenhof, de democratie zich midden in de stad bevindt. Echt onder de mensen. Dit zou bijvoorbeeld in Duitsland niet mogelijk zijn. Het is uniek in de wereld dat het parlement zich op deze plek bevindt. In de beveiligingseisen zit al twee jaar studie. Er moet overzicht gehouden blijven over de Hofplaats. Dit plein (Hofplaats) is een beetje een onbestemd gebied gebleven. Nu kon over een geheel nieuwe invulling nagedacht worden van dit plein. Het plein is van het Rijksvastgoedbedrijf en grenst aan gebied van de gemeente Den Haag. Pi laat wat plaatjes zien van nieuwe entrees in parlamentsgebouwen in o.a. Canada en Duitsland. M.b.t. de veiligheid en het buiten het gebouw houden van explosieven moet het scannen van mensen en voorwerpen buiten het gebouw georganiseerd worden. Wanneer er iets gebeurt in de entreehal moet het parlementaire bedrijf door kunnen werken. Dit heeft veel bepaald in de architectuur van de nieuwe publieksentree van de Tweede Kamer. Geprobeerd wordt in het gebouw meer ruimte te creëren voor de politiek, de pers en het publiek. Het elkaar kunnen ontmoeten is heel belangrijk. Aan de nieuwe hal komen een caféetje en filmzalen. Er gaan meer functies rond de statenpassage ontstaan. Nieuwspoort blijft op dezelfde plek maar krijgt een iets andere vorm. Gasten van Nieuwspoort komen ook in de toekomst via de nieuwe entree binnen, door dezelfde beveiligingsprocedure als andere bezoekers. De bezoekers gaan als het ware onder de grond binnenkomen via de beveiligingsprocedure en scanstraten. Bij binnenkomst zijn dan twee mogelijkheden om het gebouw binnen te komen. Dit was een eis van de Tweede Kamer. Tevens moet de ingang integraal toegankelijk zijn dus ook voor rolstoelers. Deze laatste eis was heel lastig. Door het hele complex heen is dit een zwaar criterium. Er is een uitgang in de Lange Poten voor de bezoekers. Toegang was daar altijd een probleem maar de uitgang wordt heel mooi. Er komen nog twee andere uitgangen. Pi laat verschillende oude studies zien van de publieksentree op de Hofplaats (het pleintje). De uiteindelijke vorm is rond en er komt buiten een hele trappartij, Italiaans aandoend. Wanneer je de trap rustig afloopt komt men op een pleintje/hal waar men het gebouw binnenkomt. De bedoeling is hier daglicht naar beneden te laten vallen. Er komt een dubbele lift voor degene die niet goed ter been is. De nieuwe centrale publieksentree en de brede trap bevinden zich ondergronds. Na de beveiligingsprocedure is het gebouw goed toegankelijk en kan men elkaar ontmoeten. Degenen die de trap afdalen worden al gezien door beveiligers. Op deze wijze kunnen zij al zien of iemand wat van plan is, dat is o.a. te zien aan hun bodylanguage. Het is een subtiele afwikkeling van die beveiligingsprocedure. Om voor de stad het pleintje (Hofplaats) te behouden is deze publieksentree zo bedacht als hiervoor geschetst. Er zal nog groen om de entree heen komen en de tekst van de bank die nu opgesteld is op het pleintje komt in de rand van de trap. Door effectief het groen aan te brengen rondom de entree doet het mee in de beveiliging van het complex. Ook zal aan biodiversiteit worden gedacht zoals het plaatsen van bijenkassen. Er komen zitranden rond de trap van de publieksentree. De Hofplaats (het pleintje) moet verblijfskwaliteit krijgen en een ontmoetingsplek worden voor mensen. Het hoofddoel van dit complex is dat het een openbaar gebouw is en toegankelijk moet zijn voor veel bezoekers. Grote groepen worden aangemeld maar verder kan iedereen binnenkomen. De leden van de Tweede Kamer willen dat iedereen dit gebouw kan bezoeken. Het is belangrijk dat de democratie waargemaakt wordt in dit gebouw. Alles wordt in extreem overleg gedaan met de Tweede Kamerleden evenals met ProDemos. Deze stichting doet veel voor de Tweede Kamer. Deze nieuwe publieksentree wordt heel belangrijk in Den Haag, het pleintje gaat veranderen en wordt van betekenis door deze nieuwe entree. Het zal de omgeving anders gaan inkleuren.

Hierna vertelt Pi het verhaal van Sylvia Karres van architectenbureau Karres en Brands, de landschapsarchitect die de buitenruimte ontwerpt. De tuin van de Tweede Kamer tussen twee andere gebouwen, bekend van de lange gang naar de Plenaire Zaal, wordt opnieuw ingericht. Door middel van een groene gracht wordt gerefereerd naar de Hofgracht die hier vroeger lag. Tegelijkertijd komt er meer groen en wordt er een aantrekkelijker en gezondere buitenruimte gerealiseerd. De bedoeling is een vloeiende sfeer te maken van de pleinruimte van het Rijksvastgoedbedrijf. Deze maakt deel uit van de Binnenhofgrond. Het plein moet speelser en afwisselender worden met groen anders dan nu met de starre rij bomen. Er zullen een paar bomen gespaard worden. Op het maaiveld zal groen aangelegd worden op oog- en aanraakhoogte. Het Hof van Albemarle wordt dichter en compacter vol geplant met bomen. N.a.v. de vraag of er iets risicovols gedaan zou worden bij het maken van de nieuwe publieksentree is het antwoord natuurlijk nee. Er is te veel historie mee gemoeid. Er zal heel zuinig en voorzichtig met alle gebouwen worden omgegaan rondom het Binnenhof en natuurlijk het Binnenhof zelf.

Eveline Braam, Omgevingsmanager Project Binnenhof Renovatie van het Rijksvastgoedbedrijf haakt hierop aan. Zij informeert de aanwezigen dat er 0-opnames worden gemaakt in de maand april. Gebruikers en eigenaren van de panden rondom het Binnenhof zullen hierover geïnformeerd worden.

Dit is nodig om zowel opnames binnen als buiten te maken. Er zullen ook trillingsmetingen gedaan worden en er zullen trillingsmeters in de gevels aangebracht worden uiteraard met toestemming van de eigenaren. Hierdoor kan 24/7 gemonitord worden of er te veel trillingen zijn. Tevens zullen waterpeilbuizen aangebracht worden op verschillende plekken om te monitoren wat het waterpeil doet qua laagte en hoogte. Ook dit wordt goed gemonitord door het Rijksvastgoedbedrijf niet alleen voor de verbouwing van het Binnenhof maar ook voor de bebouwing erom heen. Thijs Paardekoper neemt vervolgens het woord om nog een en ander uit te leggen. Hij geeft aan dat de verbouwing 5,5 jaar gaat duren. Het mooiste zou zijn wanneer de bouw klaar zou zijn eind 2026. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft het pand vorig jaar zomer overgedragen gekregen en in oktober heeft er echt een overdracht plaatsgevonden van het pand. Sinds die tijd is het RVB bezig met allerlei onderzoeken om beter te weten hoe de verschillende gebouwen erbij staan. Er is veel bekend van de nieuwbouw uit 1992 maar er is veel onbekend van de panden die 800 jaar oud zijn. Dat wordt nu allemaal geïnventariseerd. Die uitvoer wordt weer verwerkt in het ontwerp teneinde in 2026 de verbouwing gereed te kunnen hebben. De RVB is nu bezig met het vaststellen van het definitieve ontwerp van de renovatie, de nieuwe publieksentree is nog in het voorontwerp. Als strategie is de aannemer vroegtijdig meegenomen in het ontwerp ook om een en ander te toetsen en de uitvoeringsvolgorde te bepalen. Het is nog niet bekend wanneer met de bouw van de publieksentree begonnen wordt. Er volgde een vraag over wanneer, waar en hoe lang er schuttingen geplaatst gaan worden. De bedoeling is dat schuttingen niet langer dan noodzakelijk neergezet worden. Eigenlijk willen ze de schuttingen zo laat mogelijk neerzetten en zo snel mogelijk weer weghalen. In mei komen schuttingen bij de Hofplaats en de Hofweg. Deze worden geplaatst aan de binnenkant van de rij bomen die er staat. Dit heeft te maken met werkzaamheden aan de Hofweg want daar worden in mei bekabeling en leidingen aangelegd in de rijweg aan de kant van het Binnenhof. Dit geldt voor fase 1 bouwschuttingen. Voor fase 2 zullen bouwschuttingen neergezet worden in juni/juli. Tevens zal er een schadeprotocol voor omliggende panden komen. In april/mei zullen de ondernemers en gebruikers van panden hierover geïnformeerd worden. Eveline maakt de aanwezigen attent op de nieuwsbrief BinnenhofActua die wordt uitgegeven door het RVB waarin buiten bouw informatie ook informatie over het schadeprotocol komt. Aanwezigen kunnen zich opgeven voor deze nieuwsbrief. Tevens zal zij informatie blijven toesturen over bijeenkomsten die georganiseerd worden door het RVB over de renovatie van het Binnenhof. Betreffende het schadeprotocol legt Eveline uit dat dit buiten planschade ook schade betreft die kan ontstaan wanneer een aannemer met een auto tegen je pui rijdt. Er komt ook een inkomstenderving schadeprotocol die analoog is aan een nadeelcompensatie.

De voorzitter geeft hierbij aan dat technische vragen naderhand kunnen worden toegestuurd aan het secretariaat van de Eigenarenvereniging die deze dan zal doorsturen naar Eveline Braam.

Pi de Bruijn neemt vervolgens nog kort het woord om de presentatie van Sylvia Karres af te ronden. Hij laat een plaatje zien met een aanblik op het Spui. Informeert de aanwezigen dat er een bomenonderzoek heeft plaats gevonden. Dat is een heel technisch verhaal. Het blijkt dat een deel van de bomen goed te handhaven is maar dat een deel deze bouwperiode wellicht niet overleeft. Hierover wordt één op één overleg gepleegd met de bomenstichting van Den Haag. Er zullen meer bomen en groen gaan komen in en rond het Binnenhof dan nu het geval is. De gracht wordt om het Binnenhof teruggebracht. Deze was er ook in het verleden en wordt i.v.m. de beveiliging teruggebracht. Het water wordt niet helemaal doorgetrokken. Er komt een brug over van het Buitenhof naar het Binnenhof en natuursteen op de grond van de ingang die harmonieert met het kamer gebouw. Het ontwerp dat de aanwezigen gezien hebben tijdens deze presentatie is het concept voorontwerp. Dit wordt nog getoetst in de Tweede Kamer, de bewoners en de bomenstichting. De kosten van de totale renovatie inclusief de tijdelijke huisvesting zijn ongeveer € 500 miljoen. Hiermee eindigt de presentatie over de nieuwe Publieksentree van de Tweede Kamer. De voorzitter dankt Pi de Bruijn voor zijn interessante presentatie en geeft het woord aan Eveline Braam.

Eveline Braam informeert de aanwezigen vervolgens dat het RVB samen met de gemeente een project begonnen is t.b.v. van de herinrichting van de Hofweg. De gemeente Den Haag is bezig met een onderzoek voor dit project. De bedoeling is dat de Hofweg gedurende de looptijd van de renovatie van het Binnenhof heringericht zal worden zodat dit niet na de renovatie nog zou moeten gebeuren. Dit project zal uitgevoerd worden met participatie van de omgeving. Het is lastig tijdens de bouw van de nieuwe Publieksentree van de Tweede Kamer daarom zullen hier informatiebijeenkomsten over worden gehouden. De doelstelling van de herinrichting van de Hofweg is de 'Kern Bijzonder' zoals deze nu geldt.

Deze herinrichting zal ook meer grandeur geven aan het gebied rondom de nieuwe Publieksentree van de Tweede Kamer. Omdat dit openbare ruimte is gaat de gemeente Den Haag dit verzorgen.

4. Sluiting

De voorzitter sluit deze ledenbijeenkomst af en dankt de sprekers Thijs Paardekoper, Pi de Bruijn en Eveline Braam voor hun bijdragen aan deze speciale bijeenkomst. Hij vraagt hen wanneer zij nog meer informatie willen delen met onze leden over de renovatie van het Binnenhof dat de EVBDH graag weer gastheer voor zo'n bijeenkomst wil zijn.

